

گزارشی از وضعیت امروز و دیروز کارخانه سهرام دانش که مردم در دهه ۵۰ برای خرید یخ، در مقابلش صف‌های طولانی می‌بستند

کارخانه یخ، در حال آب شدن

منطقه

۲

حسین برادران فرا این روزها با یخچال‌های خانگی دیگر کسی نگران گرمی هوای تیرماه نیست. کافی است به سراغ یخچال بروی و با برداشتن یک شیشه آب سرد و انداختن چند قطعه یخ در ظرف آب تشنگی خود را فرو بیندازد. اما سال‌ها قبل که یخچالی در خانه‌ها نبود، در زمان اوج گرمای تابستان خوردن یک جرعه آب خنک که تمام وجود را سرد می‌کرد، آرزو بود. تهیه یخ در هوای گرم تابستان برای برخی مردم به اندازه تهیه نان شب مهم بود.

آن سال‌ها هر روز صبح زود خود روها و آدم‌های زیادی جلوی در کارخانه جمع می‌شدند. حتی تعدادی از مردم خروس خوان می‌آمدند تا قالب یخی تهیه کنند. یادش به خیر چه سال‌های پررونقی داشتیم. شب‌وروز کاری کردیم تا یخ بیشتری تولید کنیم. اما حالا دیگر خبری از آن همه صف ایستادن‌ها و هیاهوی مردم برای خرید یک قالب یخ بیشتر وجود ندارد و کارخانه یخساز تگرگ که در زمان خودش با تولید روزانه ۲۴ هزار قالب یخ بزرگ، ۲۴ کیلوگرمی یکی از بزرگ‌ترین کارخانه‌های یخ‌ساز صنعتی کشور بود، حالا به صورت نیمه تعطیل درآمده است. یخ‌سازی و یخ‌فروشی نیز مثل بسیاری از شغل‌های قدیمی در حال فراموشی و پیوستن به حافظه تاریخی است. «جملات بالابخشی از مصاحبه ما با خانواده عصارنیاست. خانواده‌ای که به قول حمید عصارنیا، هفت نسلشان یخ‌ساز و یخ‌فروش بوده‌اند. در ادامه گفت‌وگوی ما را با دو نفر از اعضای خانواده عصارنیا (کاظم عصارنیا موسس و پسر خانواده و حمید عصارنیا مدیر عامل، نوه خانواده) درباره کارخانه یخ‌سازی خواهید خواند.

● از یخدان طبیعی تا یخ‌سازی صنعتی

علی عصارنیا، پدر آقا کاظم، در گذشته صاحب شش یخدان طبیعی در دهه ۴۰ در مشهد بود و با داشتن آن‌ها بخش درخور توجهی از یخ مصرفی شهروندان را تأمین می‌کرد. به دلیل سابقه و تجربه طولانی مدت در داشتن یخدان و تولید یخ، در سال ۱۳۵۴ مجوز کارخانه یخ‌سازی صنعتی مشهد را گرفت. آقا کاظم که همراه با پدر در یخدان‌های طبیعی کار کرده است آن روزها را به خوبی به خاطر دارد. «مادر کوچه حاج ابراهیم (از کوچه‌های قدیمی مشهد) ساکن بودیم. آن طوری که مرحوم پدرم می‌گفت خانواده‌ما نسل اندر نسل یخدان داشتند و شغلشان یخ‌سازی بوده است. مرحوم پدرم نیز در ساختن یخدان، سیستم آبیگری و یخ‌سازی مهارت خاصی داشت. ماشش یخدان طبیعی در گوشه و کنار شهر مشهد داشتیم و پدرم بر تولید، تهیه و توزیع یخ در یخدان‌ها نظارت کامل داشت.» او توضیح می‌دهد: «یخدان‌ها، مخروط‌های کاه‌گلی بزرگی بودند که حکم یخچال‌های امروزی را داشتند. در زیر این مخروط عظیم، گودال بزرگی قرار داشت. در زمستان و چله بزرگ که هوا به ۲۰ درجه زیر صفر می‌رسید، آب‌قنات از طریق کانال (جوی) به داخل گودال یخدان هدایت می‌شد. هر روز حدود ۱۰ تا حداکثر ۳۰ سانتی‌متر از این گودال آب‌گیری می‌شد. شب‌هنگام، این آب یخ می‌زد و روز بعد ما روی این آب یخ زده را با کاه می‌پوشانیم و در روزهای بعد این کار تکرار می‌شد تا زمانی که گودال یخدان پر می‌شد. دوباره روی یخ‌ها را با کاه می‌پوشانیم و ورودی یخدان را می‌بستیم. فصل گرما که شروع می‌شد، یخدان را بازمی‌کردیم. با استفاده از تبر یخ‌را به قطعات کوچک‌تر تقسیم کرده‌ و می‌فروختیم.»

● روزهای پر رونق کارخانه

آن سال‌هایی که همان دهه ۵۰، تقاضای خرید یخ بسیار زیاد بوده است. علاوه بر مصارف خانگی، بستنی‌فروشی‌ها و مغازه‌های قصابی و ماهی‌فروشی‌ها بیشتر به مصرف‌رانشه‌اند. چون با یخ، محصولاتشان عمر بیشتری می‌کرد. آقا کاظم می‌گوید: «با پیشرفت صنعتی، اداره بهداشت اعلام کرده استفاده از یخ‌یخدان‌ها به دلیل داشتن میکروب و بهداشتی نبودن، ممنوع و غیرقانونی است. به دنبال آن یخدان‌ها تعطیل و فعالیتشان متوقف شد تا تأمین یخ فقط از طریق کارخانه‌های یخ‌سازی صنعتی انجام شود. اولین کارخانه به نام یخ‌سازی شرق در محله نخریسی افتتاح شد و همین‌آن در بولوار سازمان آب، به نام قاسمیه بود بعد از آن پدرم با گرفتن مجوز، کارخانه یخ‌جواهری، سومین کارخانه یخ‌ساز مشهد را در چهارراه عامل تأسیس کرد. او مدیریت و مسئولیت کارخانه را تا زمان فوتش برعهده داشت و ما که شش برادر بودیم، در کنار پدر مشغول به کار و تولید یخ شدیم و از تجربیات و مدیریت او استفاده می‌کردیم.»

● انتقال کارخانه از متن به حاشیه

با کهنوت و به دنبال آن فوت مرحوم علی عصارنیا، فرزندان او کار پدر را ادامه می‌دهند و صفر عصارنیا، پسر بزرگ خانواده با خرید زمینی یک هکتاری در جاده قدیم قوچان با حمایت دیگر برادرانش بزرگ‌ترین

اگر
شهرداری
مجوز بدهد
سالن‌های این
کارخانه را به انبار و
سردخانه میوه تبدیل
می‌کنیم. اما به دلیل
قرار گرفتن کارخانه
در منطقه مسکونی،
با این درخواست
موافقت نمی‌شود

#کارخانه یخ - سازی #عصارنیا